

Н.Ф. Чечетова, проф., канд. екон. наук

*Завідувач відділу з питань бюджету, оподаткування та банківської діяльності
Головного науково-експертного управління Верховної ради України*

Бюджетне регулювання регіонального розвитку України

Дана стаття присвячена проблемам удосконалення фінансового забезпечення регіонального розвитку з метою оптимізації джерел фінансування, кредитування та інвестування. Автором виявлено, що між обсягами бюджетних потенціалів регіонів України існують значні диспропорції, у зв'язку з чим ним наголошується на необхідності вдосконалення фінансового регулювання, яке пов'язане з вирівнюванням міжбюджетних відносин, механізм якого зорієнтований на перерозподіл фінансових коштів (трансфертів) з метою вирівнювання економічного розвитку регіонів.

бюджет, бюджетне регулювання, фінансове забезпечення, трансферт

Проведення економічних реформ в Україні пов'язано з вирішенням проблеми вдосконалення системи управління регіональним розвитком. Організація управління соціально-економічними процесами в регіонах за умов формування ефективно-функціонуючої ринкової економіки вимагає переходу до стабільних, врегульованих взаємовідносин між державою, регіонами та органами місцевого самоврядування, здатних сприяти раціональному використанню природно-ресурсного, людського, виробничого, інвестиційно-інноваційного та інших потенціалів території як в загальнодержавних, так і в регіональних інтересах. Невід'ємним елементом у вирішенні даного завдання є створення сучасного фінансового забезпечення розвитку регіону, в основу якого повинен бути покладений принцип створення такого фінансового механізму, який би через сприятливу систему фінансування, оподаткування, кредитну підтримку банківською системою, через цінові та організаційні важелі, сприяв забезпеченню підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Дослідженню проблем фінансового забезпечення регіонального розвитку присвячені праці провідних науковців, зокрема П. Беленького, Є. Бойка, С. Власенка, М. Долішнього, С. Дорогунцова, І. Лукінова, А. Мельник, М. Паламарчука, В. Пили, С. Писаренко, М. Чумаченка та інших. Однак, період сучасної трансформації економіко-правового середовища породжує потребу поглиблення регіональних досліджень теоретичного та методичного характеру. Зокрема, це стосується розв'язання проблеми взаємодії державних органів влади та органів місцевого самоврядування, організаційно-економічних основ політики нарощування бюджетного потенціалу регіону, удосконалення обліку і контролю, бюджетної системи та міжбюджетних взаємовідносин, що відповідатимуть новій конституційній природі державної влади та потребам регіонального розвитку.

Метою даної статті є дослідження проблем бюджетного регулювання регіонального розвитку України.

Сучасний стан державного управління розвитком та процеси децентралізації гостро вирізняють проблему бюджетного регулювання регіонального розвитку. Виникнення конфліктних ситуацій між центром і регіонами щодо обсягів трансфертної підтримки свідчить не лише про надмірну заполітизованість процесу фінансової децентралізації, а й про те, що сам механізм формування місцевих бюджетів є недостатньо ефективним.

Ефективність регулювання регіонального розвитку визначається результативністю дії окремих інструментів організаційно-економічного механізму, за допомогою яких органами влади здійснюється вплив на активізацію економічної діяльності в регіонах. До них, перш за все, відноситься місцевий бюджет [1].

Для удосконалення процесу формування місцевих бюджетів, слід запроваджувати нові методичні підходи, які базуються на наступних принципових положеннях (вимогах):

- наповненість бюджету (з позиції мінімізації бюджетного дефіциту);
- збалансованість його доходної і витратної частин (шляхом удосконалення системи бюджетного вирівнювання);
- стійкість доходної бази бюджету (з позиції досконалості податкової системи);
- диференційованість доходів регіонів у бюджеті країни (з приводу збільшення джерел доходів за умов зростання видаткових потреб) [2].

Бюджетний потенціал регіону є важливою складовою фінансового потенціалу регіону, а його аналіз та оцінка необхідними інструментами регіональної фінансової політики та базою бюджетного планування. Бюджетний аналіз проводять з наступними цілями:

- при складанні проекту бюджету для: обґрунтування фінансово-бюджетної політики вищих законодавчих і виконавчих органів влади і показників бюджету; прийняття та перевірки виконання рішень органів влади в сфері управління; виявлення недоліків у роботі фінансових органів і підготовки пропозицій щодо їх усунення;
- при виконанні бюджету для: оцінки отриманих результатів; виявлення факторів і причин, які мали вплив на невиконання бюджетних призначень; виявлення недоліків у діяльності розпорядників бюджетних коштів, що приводять до нераціонального, неефективного, нецільового використання бюджетних асигнувань; визначення соціальної й економічної ефективності бюджетних витрат; забезпечення повного, своєчасного і стабільного виконання плану із мобілізації доходів у бюджет; удосконалювання бюджетного процесу та міжбюджетних відносин.

Бюджетні потенціали регіонів України мають значну диференціацію за розмірами, що показано в таблиці 1.

Таблиця 1 – Доходи місцевих бюджетів України за 2003-2005 рр.

Регіони України	2003		2004		2005	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
АР Крим	1639,1	4,8	1934,9	4,7	2971,9	5,5
Вінницька область	1081,1	3,1	1357,8	3,3	1841,2	3,4
Волинська область	593,1	1,7	761,9	1,9	1090,7	2,0
Дніпропетровська область	2599,9	7,6	3047,4	7,4	4239,6	7,9
Донецька область	1654,3	4,8	2082,3	5,1	2787,4	5,2
Житомирська область	911,3	2,7	1147,7	2,8	1506,7	2,8
Закарпатська область	800,3	2,3	916,4	2,2	1259,6	2,3
Запорізька область	1953,9	5,7	2109,4	5,1	2133,6	4,0
Івано-Франківська область	930,7	2,7	1094,4	2,7	1600,9	3,0
Київська область	1289,3	3,7	1530,2	3,7	1922,8	3,6
Кіровоградська область	387,2	1,1	402,8	1,0	453,9	0,8
Луганська область	1986,4	5,8	2036,0	4,9	2179,0	4,1
Львівська область	1693,0	4,9	1921,7	4,7	3242,9	6,0

Продовження таблиці 1

Миколаївська область	985,1	2,9	1087,9	2,6	1205,0	2,2
Одеська область	1951,1	5,7	2209,9	5,4	2702,4	5,0
Полтавська область	1227,3	3,6	1420,0	3,4	1904,7	3,6
Рівненська область	683,4	2,0	1008,8	2,5	1307,9	2,4
Сумська область	618,5	1,8	888,7	2,2	1220,7	2,3
Тернопільська область	680,2	2,0	751,8	1,8	1057,0	2,0
Харківська область	2016,3	5,9	2349,6	5,7	2894,0	5,4
Херсонська область	712,4	2,1	987,3	2,4	1106,0	2,1
Хмельницька область	921,7	2,7	1045,9	2,5	1416,0	2,6
Черкаська область	912,9	2,7	1015,9	2,5	1404,0	2,6
Чернівецька область	557,9	1,6	706,2	1,7	1007,9	1,9
Чернігівська область	759,0	2,2	920,0	2,2	1214,0	2,3
м. Київ	4476,9	13,0	6059,4	14,7	7487,0	14,0
м. Севастополь	363,9	1,1	377,3	0,9	459,7	0,9
Разом по Україні	34386,2	100,0	41171,7	100,0	53616,5	100,0

Серед регіонів України окремо виділяється бюджетний потенціал м. Києва, який через існуючий механізм міжбюджетних відносин в Україні значно переважає за розміром будь-який інший регіональний бюджетний потенціал. Доходи місцевого бюджету столиці України у 2006 році склали 7487 млн грн. або 14 % від усіх доходів місцевих бюджетів.

Протягом 2006 р. частка бюджетного потенціалу м. Києва у загальних бюджетних надходженнях місцевих бюджетів України дещо зменшилася із 14,7 % у 2005 році.

Загалом можна стверджувати, що між обсягами бюджетних потенціалів регіонів України існують значні диспропорції, адже всі регіони (крім Львівської області), що мають частку бюджетного потенціалу більшу за 5 %, розташовані на сході країни – це, насамперед, промислові області – Донецька, Дніпропетровська, Харківська.

У багатьох країнах за рахунок бюджетних трансфертів формується домінуюча частина доходів місцевих органів влади. На Мальті частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів складає 98 %, у Румунії – 79 %, у Болгарії – 78 %, в Угорщині – 66 %, у Латвії – 68 %, у Словенії – 67 %. Поряд з цим в економічно розвинутих країнах цей показник значно менший – 10-30 % [3].

У сучасних світових умовах господарювання спостерігається тенденція спрощення системи трансфертів, зменшення чисельності їх видів. В окремих країнах системи трансфертів були дуже громіздкими, їх чисельність сягала 100-400 видів. Тому, наприклад, у Франції у 1979 році було запроваджено глобальну дотацію вирівнювання, в 1985 році – глобальну дотацію на устаткування комун та їх об'єднань та інші [3].

Позитивний досвід зменшення різновидів трансфертів та упорядкування їх системи є дуже корисним для економіки України, адже останнім часом в українській бюджетній системі постала нагальна потреба в проведенні реформи системи міжбюджетних трансфертів, її спрощення. \

Слід додати, що у сучасних бюджетних системах країн ЄС місцеві податки та збори є основним джерелом надходжень доходів місцевих бюджетів. За рахунок місцевих податків формується 61 % комунальних доходів у Швеції, у Данії – 51 %, у Швейцарії – 46 %, у Норвегії – 43 %, у Франції – 36 %, у Фінляндії – 34%, в Іспанії – 31 %. Основними характерними ознаками функціонування інституту місцевих податків в ЄС є:

- чисельність (50-100 видів), яка забезпечує універсальні можливості використання місцевих податків у різних за фінансовим потенціалом регіонах, що, в свою чергу, є певною гарантією стабільності податкових надходжень. У багатьох закордонних країнах до складу місцевих податків належать і такі податки, які в Україні є загальнодержавними: податок на прибуток підприємств, податок на доходи громадян, майнові податки;

- масовість полягає у тому, що місцеві податки сплачуються фактично всім дорослим населенням, незалежно від соціального статусу та рівня доходів;

- регресивність, тобто частка місцевих податків і зборів зменшується стосовно сукупного розміру доходів, якщо доходи зростають.

Широкий досвід запровадження місцевих податків має США. Основними місцевими податками в країні є податки на майно, грошові надходження від яких становлять близько 12 % усіх загальнодержавних податкових доходів та 75 % місцевих. Платниками майнових податків є юридичні та фізичні особи. Об'єктами оподаткування є чотири категорії майна:

- нерухоме майно (земля, будівлі);
- реальне (матеріальне) особисте майно (обладнання, машини, урожай, власність домогосподарств);

- нематеріальні активи (акції, боргові зобов'язання, гроші);

- об'єкти комунальних та інших підприємств, об'єкти залізниць [4].

Детальна оцінка передумов формування, факторів впливу та структури інвестиційного та ощадного потенціалів регіону є першочерговим завданням у напрямку розширення фінансової бази регіонів України, підвищення їх фінансової стійкості, зменшення рівня залежності від державних дотацій та залучення грошових коштів з інших регіонів і країн.

Соціально-економічний розвиток держави вимагає поглибленого розуміння ролі бюджету в економічній системі країни. Це потребує вироблення принципово нових підходів та процедур ефективного використання коштів бюджетів усіх рівнів, поліпшення прозорості та зрозумілості бюджету для громадськості, підвищення якості наданих послуг [1].

Фінансове забезпечення і регулювання повинно враховувати наступні принципові положення:

- необхідність встановлення фіксованих часток кожного рівня влади в загальнодержавних податках, закріплення їх за відповідними рівнями бюджетів на постійній основі на тривалий період;

- запровадження механізмів фінансового вирівнювання забезпеченості регіонального розвитку, яке доцільно здійснювати на основі таких показників, як податкоспроможність регіонів, середня податкоспроможність та державні мінімальні соціальні стандарти;

- збільшення власних доходів органів регіонального управління та місцевого самоврядування за рахунок активізації підприємницької діяльності;

- залучення цільових трансфертів і посилення контролю за їх використанням.

Таким чином, механізм фінансового забезпечення визначається як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарюючих суб'єктів у процесі розподільних і перерозподільних відносин.

Вдосконалення фінансового регулювання пов'язане з вирівнюванням міжбюджетних відносин, механізм якого зорієнтований на перерозподіл фінансових коштів (трансфертів) з метою вирівнювання економічного розвитку регіонів.

Основними проблемами формування доходної частини бюджету країни є її дотаційний характер; незначна частка місцевих податків та зборів в загальному обсязі податкових надходжень; низькі доходи бюджету розвитку.

Список літератури

- 1 <http://www.niss.gov.ua>
- 2 Рохманійко Т.С. Фінансове забезпечення реалізації державної політики розвитку на сучасному етапі становлення економічної самостійності регіонів України // Фінансово-правові засади перспектив розвитку економіки України: Матеріали 1 Міжнар. наук.-практ.конф. – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 38-42.
- 3 Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гесця. – К.: Ін-т екон. прогноз. – Фенікс, 2003. – 1008 с.
- 4 Клиновий Д.В., Петровська І.О. Основи фінансової діяльності: Навч. посіб. для дистанц. навчання / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна" / Л.Г. Чернюк (ред.). – К. : Ун-т "Україна", 2005. – 344 с.

Данная статья посвященная проблемам усовершенствования финансового обеспечения регионального развития с целью оптимизации источников финансирования, кредитования и инвестирования. Автором обнаружено, что между объемами бюджетных потенциалов регионов Украины существуют значительные диспропорции, в связи с этим им отмечается на необходимости совершенствования финансовой регуляции, которая связана с выравниванием межбюджетных отношений, механизм которого сориентирован на перераспределение финансовых средств (трансфертов) с целью выравнивания экономического развития регионов

The article is given devoted the problems of improvement of the financial providing of regional development with the purpose of optimization of sources of financing, crediting and investing. It is discovered an author, that between the volumes of budgetary potentials of regions of Ukraine there are considerable disproportions, in this connection marked them on the necessity of perfection of the financial adjusting, which is related to aligning interbudgetary relations, the mechanism of which is orientated on the redistribution of financial means with the purpose of aligning economic development of regions

УДК 332.1

Н. Ф. Чечетова, проф., канд. екон. наук

*Завідувач відділу з питань бюджету, оподаткування та банківської діяльності
Головного науково-експертного управління Верховної ради України*

Особливості реалізації регіональної фінансової політики в країнах Європи

В статті досліджено особливості регіональної фінансової політики в країнах Європи, проведена оцінка її ефективності, вивчено можливість впровадження зарубіжного досвіду в Україні. Автором проаналізовано методи регіональної фінансової політики, виділено інструменти міжбюджетних взаємовідносин.

регіональна фінансова політика, фінансовий потенціал, фінансове планування

Системні наслідки новітніх перетворень в Україні визначили пріоритетні завдання територіального розвитку, на яких стратегічно необхідно зосередити увагу як на державному, так і на регіональному рівнях. Питання оцінки ефективного соціально-економічного використання потенціалу регіонів України, необхідності усунення фінансової диспропорції у їх забезпеченні зумовили необхідність поглиблення